

**Tekst van de toespraak
gegeven door Prof. Dr. Carl Devos (UGent)
n.a.v. de opening van het
Bezoekerscentrum Vlaams Parlement
donderdag 15 november 2018**

Laat mij openen met een vrolijke noot, passend bij de heuglijke gebeurtenis die we vandaag vieren. Ik wil beginnen met **het einde**: mijn felicitaties en dank overbrengen voor dit belangrijk en zeer geslaagd project, het bezoekerscentrum. Het is meer dan ooit nodig.

Het is meer dan ooit nodig om uit te leggen, zelfs aan de bewoners van dit huis, waarom dit paleis van het volk een **sacrale tempel** is. Hier voltrekt zich als het ware de eucharistieviering van de democratie. In deze tempel, het parlement, verandert tijdens de consecratie het volk van miljoenen kiezers en hun wil in het lichaam van 124 van hun gelijken. Het ritueel waarlangs deze sacrale verandering zich voltrekt, is de verkiezing van het Vlaams Parlement. Dat is in de democratie een heilig moment. Dat gestelde lichaam van die 124 zal nadien, vijf jaar lang, in naam van het volk de collectief bindende regels voor de hele gemeenschap mogen afspreken. We moeten meer en beter uitleggen waar democratie over gaat. En ook dat democratie om zoveel meer gaat dan een parlement en verkiezingen. Namelijk ook over waarden, cultuur en elkaar.

Waarom? Er is Bolsonaro in Brazilië, Trump in de VS, Poetin in Rusland, Chavez in Venezuela, Orban in Hongarije, Recht en Rechtvaardigheid in Polen, Duterte in de Filipijnen, Erdogan in Turkije. In Italië en Oostenrijk besturen extreme partijen. In vele landen staan democratische spelregels onder druk. Allemaal tekenen aan dezelfde wand. Die van de verkrumming van het democratisch model.

In nogal wat landen leeft bij belangrijke delen van de bevolking alvast de overweging dat aan meer autoritaire bestuursvormen tal van voordelen verbonden zijn. Er is ter zake sprake van een internationale trend. Decennialang verspreide de democratie zich over de planeet, nu trekt ze zich terug. **De democratie is gewond.**

Steeds grotere delen van de wereldeconomie en politiek-militaire capaciteit zijn in handen van niet-democratische regimes. Die onze democratiebenadering als een **eurocentrische frustratie** omschrijven, als gevolg van ons verlies aan invloed. Ze laten zich niet langer door het Westen morele codes opdringen, die volgens hen slechts uitstervende getuigen zijn van onze achterhaalde suprematie. Het oude continent is volgens deze patriottische analyses aan het verzanden in zwak bestuur. Ons democratisch model zou staan voor verdeeldheid, stuurloosheid, gebrek aan slagkracht. Een analyse die evenwel ook in Europa zelf door velen gedeeld wordt. Ook bij ons is er steun voor wat de illiberale democratie genoemd wordt. Andere termen die ongeveer hetzelfde fenomeen omschrijven zijn schijn-, lege, lage, gesloten partiële, of hybride democratie.

Democratieën in het Westen zullen, allicht, niet meer omver geduwd raken door oorlog, revoluties of machtsgrepen à la junta. Maar vooral van binnenuit geërodeerd worden. Ik volg in deze de visie van **David Runciman** in het boek *'How Democracy Ends'* dat eerder dit jaar verscheen. Daarin verzet hij zich tegen de gedachte, dat een terugkeer naar het verleden, naar de jaren 1930, naar het fascisme en politieke geweld, de uitkomst zal zijn van de crisis van de democratie. Hij stelt 'that while we are looking out for the familiar signs of failure, our democracies are going wrong in ways with which we are unfamiliar?' Er komt geen backsliding, geen terugkeer naar een eerder punt in de geschiedenis. Het is dus niet omdat we die tekenen van terugkeer niet zien, dat de democratie niet in gevaar is. Hij zegt: 'democracy could fail while remaining intact'. 'Where it ends up is an open

question ... but it does not end up in the 1930s'. Dat klinkt geruststellend, maar is het niet per se.

Niet weinig **autoritaire leiders** werden in hun land netjes verkozen, en begonnen daarna aan de versterking van hun positie en de verzwakking van de democratie. Ze nemen rechters, ngo's, media of concurrenten in hun vizier. Ze ondermijnen hun geloofwaardigheid of onafhankelijkheid, beperken hun handelingsruimte, draaien financiering dicht. Intimideren en beschuldigen. Ze willen verantwoordingsprocessen voor het parlement, de rechterlijke macht of media afbouwen. Niet zelden bedienen ze zich daarbij van **populistische technieken**.

Zij omschrijven het volk en de wil van het volk, die zij en enkel zij kennen en vertegenwoordigen. Ze delen hun tegenstanders in bij het volksvreemde, volksvijandige gecorrumpeerde en te bestrijden systeem. Ze juttten hun achterban op tot politiek tribalisme, ze construeren hun eigen parallel universum via *fake news* en alternatieve feiten. Ze hanteren het primaat van de politiek en verheerlijken het meerderheidsdenken. Het is tekenend dat **fake news** een verwijt is dat de gevestigde macht steeds vaker inroept om kritiek op hun functioneren te discrediteren. Ze zoeken openlijk confrontatie met media, ze scheppen een beklemmende sfeer waarin wantrouwen wordt aangewakkerd, als zagezegd verzet tegen de jarenlange beïnvloeding van de MSM en *Lügenpresse* van de poco's.

De uitholling van de democratie gaat gepaard met een **verruwing** van het politieke debat, met polarisering en polemisering. Nuance struikelt, intellectuele eerlijkheid is niet bestand tegen simplistisch schelden. Die ophitsing vindt ook vruchtbare potgrond in het 24-7 nieuwbeest, dat onophoudelijk gevoed moet worden, en vooral in sociale media.

In dat discours van autoritarisme past de **inperking** van sommige rechten en vrijheden, zeker van minderheden, zelfs van de persvrijheid; het ondermijnen van de positie en geloofwaardigheid van media en van tegenstrevers, het ondermijnen van subtiele institutionele spelregels en checks and balances, van parlementen en inspraakmechanismen, van verkiezingsuitkomsten, enzovoort.

Ik hoef niet verder te gaan dames en heren, u hoeft het vuur niet eens te zien, u kan niet naast de **rook** kijken.

De liberale democratie komt onder druk, de **parlementaire democratie** nog meer. Als een fundamentele waarde, maar nog veel meer als een instelling. Niet zelden zal wie de democratie nog wil verdedigen, tegelijk de werking van democratische instellingen afvallen. Men is soms voor een democratie zonder democraten. Omdat de democratie dikwijls verengd wordt tot de **institutionele vertaling** ervan, bijv. in een kiesstelsel of parlement, leidt kritiek op de werking van een concrete democratie vaak tot het veroordelen van het hele beginsel.

Zeker bij **jongeren**, opgegroeid zonder oorlog of een koude variant ervan, die de autoritaire regimes van het fascisme en communisme enkel uit de vergeten geschiedenis kennen. Sommige jongeren verliezen het geloof in de democratie, leerde onlangs nog een onderzoek van de **VRT**. Je zou ten andere voor minder, als democratisch verkozen politici zo vaak hun onmacht onderlijnen. Over de begroting, het klimaat of de vluchtelingen. Of zich meer presenteren als nerveuze **commentatoren** van maatschappelijke problemen, dan als bedachtzame beleidsmakers met oplossingen.

Een grondige, alomvattende **verklaring**, die al deze verhaallijnen uit dezelfde bron laat ontspringen, is makkelijk te maken. Maar moeilijk te vinden, en alvast geen opdracht voor deze lezing. Er moet voor de oorsprong van deze onaangename evoluties wellicht verwezen worden naar het **globaliseringsproces**. Onze wereld werd kleiner, maar we hebben er minder vat op. Of we zijn ons alvast van die zwakke greep beter bewust. De

democratische natiestaat, noch allerlei multilaterale samenwerkingen, bieden voldoende bescherming. We kunnen nieuwe uitdagingen en vijanden, die zich niet in een statelijke vorm opsluiten, moeilijker aan. Het gaat niet enkel om IS, multinationals, om Google of Facebook die onze privacy en verkiezingen bedreigen. Het gaat ook om migratie, klimaatverschuiving, energiecrisis of de vrees dat de val van een huizenmarkt aan de andere kant van de wereld via enkele dominosteentjes de tewerkstelling in eigen streek bedreigt.

Francis Fukuyama heeft zich in *The End of History* vergist. Het liberaal-democratisch systeem was niet de evidente uitweg na de val van de Muur. Na onder andere 9.11, de mondiale bancaire, financiële en economische crisis van 2008, terreur, de migratiecrisis enzovoort, wankelt het vertrouwen van veel kiezers in **de slagkracht** van het democratisch systeem. Is het nog wel van deze tijd? Kan het nog genoeg bescherming bieden?

Angst en onzekerheid ondermijnen het vertrouwen in de democratie, vaak bij wie lager opgeleid is. Al is dat niet de enige voedingsbodem voor die erosie. Zo beschouwen bijvoorbeeld dan weer andere, **hoog opgeleide** burgers, de indirecte, representatieve democratie als een uitgeleefd model. Omdat het de positie en rol van het bevrijde individu niet naar waarde zou schatten. De directe democratie biedt hen te laat te weinig invloedsmogelijkheden, die burgers bepleiten een vroegere en meer veelzijdige betrokkenheid via de **participatieve of deliberatieve of interactieve** democratie. Een soort DIY (do it yourself) politiek. Het is de Uber of airbnb-isering van het politieke ambt. Een die minder vijandig, maar ook zeer nuancerend staat, t.o.v. het parlementaire systeem. Ook zij hebben stevige kritiek op verkiezingen of de regels van het parlementaire spel.

Een van de redenen waarom de democratie, in het bijzonder de parlementaire democratie, onder druk staat, is omdat te weinig uitleggen wat die is. En wat ook de imperfecties ervan zijn. Het Vlaams Parlement, het paleis der Vlaamse natie, dit bezoekerscentrum, kan en moet een voorname **ontmoetingsplaats** voor dat gesprek worden. Het is op zichzelf een belangrijke stap, maar onvoldoende.

Dierbare volksvertegenwoordigers, **zet de volgende**.

Nu u toch bezig bent met het werkwoord democratie. De werkelijke emancipatie van de Vlaamse volksvertegenwoordiging vergt geen staatshervorming. Die mag en zal er komen, maar is voor de ontwikkeling van een sterkere Vlaamse democratie niet cruciaal. Wat zijn we met meer bevoegdheden als de besluitvorming errond even gesloten blijft als in België? Het parlement van het Vlaamse volk moet meer naar **het hart van het politieke machtscentrum** verschoven worden. Moet de voornaamste regelmaker zijn. Dé plaats voor echte en dus vrije verantwoording. Moet ontsnappen aan de dominantie van de uitvoerende over de wetgevende macht, die gefaciliteerd wordt door een functionele maar desalniettemin verstikkende **particratie**, die zich o.a. bedient van partijtucht en fractiediscipline. Het Vlaams Parlement mandateert haar leden officieel tot volksvertegenwoordiger, waarna ze uitwaaiëren in de media om op gezag van dat mandaat zeggenschap te claimen. Maar is het Vlaams Parlement zelf werkelijk hét forum van het echte debat? Neen he? En waarom niet? Zijn jullie, ik zeg maar wat, misschien met te veel. Is de helft van 124, die dan elk meer dan het dubbel te vertellen hebben, bijvoorbeeld ook goed? Of niet? Het is maar een idee. Of waaraan dacht u zelf?

Het Bezoekerscentrum Vlaams Parlement is een schitterend initiatief, om het met die miljoenen burgers over die cruciale maar zo broze en complexe democratie te hebben. Dat gesprek is noodzakelijk. Dat over de werking van de democratische instellingen evenzeer. Ik zou u willen vragen om er ook **zelf** meer aan deel te nemen, elders en hier. Wij verwachten dat van u. Ik dank u daarvoor.